

схемою, продиктованою картами таро, перетворює роман на набір фрагментів. «Жанрове визначення» (довідник для гадання) теж є ігровим. Додаток на двох сторінках і коротке пояснення значення карт у назвах глав навряд чи можуть його виправдати. Читач, однак, вже знає, що підзаголовок у Павича є іронічним, «обманним», і відчитує перше слово «роман» за принципом мінус-прийому. А карти візантійського таро можуть бути використані читачем для гадання за правилами класичного таро або із врахуванням змін, які внесені до нього Павичем-письменником і Павичем-художником (наявність карти №13, інакша колористика тощо). Щоправда, долі героїв це гадання не змінить: вона пророкована письменником, як і вибір структури роману, що є черговим постмодерністським експериментом із семантизації форми і використання можливостей інтертекстуальної комбінаторики.

ЛІТЕРАТУРА:

1. *Визель М.* Поздние романы Итало Кальвино как образцы гипертекста// <http://www.netslova.ru/viesel/viesel.htm>; 2. *Локовић М.* Онтолошки пејзаж постмодерног романа. – Београд: Просвета, 2002.; 3. *Каччалья Н.* Білка пера// Кальвіно І. Наші предки/ пер. Анатоля Перепаді. – Харків: Фоліо, 2008; 4. *Кім Д.* Гробниця для Бориса Давидовича.– Львів: Класика, 2000; 5. *Лучук І.* Карти і доля, таро і роман // Павич М. Остання любов у Царгороді. Львів: Класика, 1999; 6. Мифологический словарь / Гл.ред. Е.М. Мелетинский. – М.: Сов.энциклопедия, 1991; 7. *Михайлович Я.* Павич та гіпербелеристика / переклад Олексій Василенко// І: незалежний культурологічний часопис – 1999. – Ч.15. 8. *Павић М.* Барок. – Београд: Досије, Научна књига, 1991; 9. *Павич М.* Остання любов у Царгороді / переклад із сербської Наталі Чорпіти. – Львів: Класика, 1999; 10. *Павич М.* Початок і кінець роману / переклад із сербської Наталі Чорпіти // І: незалежний культурологічний часопис – 1999. – Ч.15.; 11. *Пуїановић П.* Павић. – Београд: „Филип Вишњић“, 1998.; 12. *Руднев В.* Словарь культуры XX века// <http://www.kulichki.com/moskow/CULTURE/RUDNEW/slowar.txt> 13. *Татаренко А.* Место сусрета: огледи о савременој српској прози: Београд: Српски ПЕН центар, 2008. 14. *Ahmetagić J.* Unutrašnja strana postmodernizma. – Beograd: Raška škola, 2006; 15. *Kalvino I.* Autor o ovoj knjizi// Kalvino I. Zamak ukrštenih sudbina. Beograd: Rad, 1997.

Тростинська Р. (Загреб, Хорватія) "HARKIV, HARKIV ..."

(Pavlo Туцьупа)

У статті запропонована історико-культурологічна розвідка, присвячена висвітленню мистецьких, інтелектуальних, ментальних здобутків Української культури, пов'язаних із містом Харковом.

Ключові слова: Харків, історія, українська культура, Україна.

В статтє предложено историко-культурное изыскание, посвященное рассмотрению связанных с городом Харьковом достижений украинской культуры в интеллектуальной и ментальной сфере, а также в области искусства.

Ключевые слова: Харьков, история, украинская культура, Украина.

The article is dedicated to the research of the city of Charkiv's role in Ukrainian civilization achievements in intellectual and material spheres, and art.

Key words: Charkiv, history, Ukrainian culture, Ukraine.

Harkiv je *kozački* grad, smješten na ukrajinskoj zemlji, teritoriju bivše *Černigivs'ko-Sivers'ke kneževine*, sastavnome dijelu nekad snažne i visoko razvijene feudalne države *istočnih Slavena* (od 988. kršćanske) - *Kyjivs'ke Rusi* (postojala od IX. do XII. st.; najstariji nađeni naziv *Ukrajina* za *Kyjivs'ku Rus'* (*Ipatijivs'kyj litopys*) potječe iz 1187.), čije su stanovnike stranci nazivali *Rusima / Rutenima / Roksolanima*, a njihov jezik *rus'kim*, kako su do XVIII. st. *Ukrajinci* i nazivali svoj jezik (u Zapadnoj se je Ukrajini taj naziv upotrebljavao do 1939., do ulazjenja u sastav bivšega SSSR-a). Drugi je dio Ukrajine doživio drugačiju sudbinu: 1721. Petar Veliki je staro ime *Moskovija (Moskovska Država)* zamijenio nazivom *Velikorossijskaja Imperija*, Ukrajina je nazvana *Malorossija*, Ukrajinci *Malorossijanima / Malorossima*, a ukrajinski jezik *malorossijskim / malorusskim*. Od XVI. st. na *kozačkom* se teritoriju stari naziv *Rus'* postupno počinje zamjenjivati nazivom *Ukrajina*, koji je s vremenom dobio političko i etničko značenje, a mnogo je kasnije i stari naziv jezika *rus'ki* zamijenio naziv *ukrajins'ki (ukrajins'ka mova)*.

Zbog međusobnih sukoba feudalaca i napada *Tatara* i *Mongola* *Kyjivs'ka Rus'* se je raspala na pojedine *kneževine*, ali je i takva u XIII. st. primila na sebe njihov glavni udarac i spasila Europu od razaranja. Stanovništvo je dijela *istočnih i jugoistočnih* regiona *Kyjivs'ke Rusi* u XII.-XIV. st. u neprestanim borbama s *Pečenezima, Polovcima* i kasnije *tatarsko-mongolskim osvajačima* djelomice izginulo, a djelomice se u XIV. st. povuklo dublje na ukrajinski teritorij. To je područje – *Divlje Polje (Dyke Pole)* - nekoliko dublje bilo *nenaseljeno*. Početkom XVII. st. počeli su ga *naseljavati ukrajinski kozaci*, pa od 30-ih godina toga st. ono dobiva naziv *Slobidska (Slobids'ka) Ukrajina*¹ ili *Slobožanščina (Slobožanščyna)*. Toponimija svjedoči da su se *kozaci* doseljavali iz *središnjih i zapadnih* regija Ukrajine, a i *susjednih – Černigivs'ke i Poltav'ske*. *Doseljavali su se organizirano*: bili su to *uglavnom pukovi sa svojim vojnim starješinama, svećenicima, obiteljima, pokretnom imovinom, uključujući stoku, a najvažnije je – sa svojim tradicijama, koje su kao svetinju čuvali: slobodu, viteštvo, sablju, plug, knjigu*.

Kozaci su se proslavili kao neustrašivi i časni borci za slobodu, o njima su u narodu stoljećima pjevane pjesme i dume, jer je od kraja XV. do kraja XVIII. st. borac za samostalnost Ukrajine bilo zaporoško kozaštvo. Istovremeno kozaci su bili filozofi, teolozi, književnici, graditelji. Zaporoška Sič (Zaporiz'ka Sič) na Dnjepru (Dnjipro) postala je nositeljem ukrajinske državnosti i stvorila organizaciju jedinstvenu za ono doba u Europi – kozačku republiku s demokratskim ustrojstvom. Ukrajinsko kozaštvo je tri stoljeća branilo južne

¹ *Slobids'ka Ukrajina - "teritorij suvremene Harkivs'ke i dijelova Sums'ke, Donec'ke i Lugans'ke oblasti Ukrajine, kao i Bjelgorodske, Kurske i Voronješke oblasti Ruske Federacije" [8, 1121].*

granice Ukrajine (a time i Moskovske Države) od *Turaka* i Tataru, a zapadne od *Poljske*. I unatoč tim neprestanim borbama kozništvo je odigralo golemu ulogu u širenju prosvjete u ukrajinskom narodu. Kako su zapisali stranci [11; 14] koji su u XV.-XVII. st. kroz Ukrajinu putovali, na njih je u njoj ostavila dubok dojam ponajprije gotovo sveopća pismenost stanovništva, osobito ženskog.

Kod kozaka je već bila tradicija da izdvajaju velika sredstva za održavanje škola, jer "nedostatna prosvijećenost rađa pogansku neotesanost, razdore i izdajništvo, ... pokoravanje grabežljivim susjedima, ... slabljenje vjere otaca" (*Upozorenje* (*Perestoroga*, 1605.)), i zato su po cijeloj Ukrajini, u kojoj je bilo magdeburško pravo, postojale škole: "bratske" (bratstva / bratovštine su crkvene organizacije nacionalno osviještenoga građanstva, koje su otvarale škole i tiskare radi očuvanja nacionalne samostalnosti, a u koje su se često učlanjivale i cijele kozачке vojne postrojbe), manastirske, "pospolite", gradske i seoske (skoro u svakom je selu bila škola i, kao što je pisao Sirijac Pavao iz Alepa, "svećenici uče siročad i ne dopuštaju joj da se neuka mota po ulicama"), početne, srednje i više. Nastava se održavala na ukrajinskom, a u srednjim i višim predavali su se grčki, latinski, crkvenoslavenski, retorika, aritmetika, geometrija, astronomija, glazba i dr. U kolegijima je nastava bila organizirana prema sustavu visokih europskih škola. Tvorcima kozачке državnosti - Hmel'nic'kyj, Nemyryč, Mazepa, Vygovs'kyj, Dorošenko, Orlyk* i dr., kozачki pukovnici, teolozi, pisci, istaknuti društveni djelatnici i mnogi drugi tradicionalno su po završetku ukrajinskih kolegijā, *Ostroške* ili *Kyjevo-Mogyļjans'ke akademije* naobrazbu nastavljali u isusovačkim kolegijima i sveučilištima u Europi.

Književni je jezik više od dva stoljeća bio *staroukrajinski*, također latinski, poljski, a od kraja XVIII. st. i ruski. Staroukrajinski je književni jezik krajem XVII. st. počeo istiskivati i u XVIII. st. ga je istisnuo tzv. *slavenoruski*. U XVII. su se stoljećima, osim grčkih i latinskih, i dalje nastavili tiskati domaći, tipični za barok leksikoni i gramatike – tiskarstvo je u Ukrajini imalo tradiciju (*ukrajinske su inkunabule* tiskane 1491.; Rus Ivan Fedorov, koji je prešao u Ukrajinu, 1574. u Lavovu je tiskao *Bukvar*; *prva cjelovita Biblija* (sve knjige Staroga i Novoga zavjeta) - *Ostroz'ka Biblija* - izdana je 1581.): *Leksis* L. Zyzanija (1596.), *Leksikon slavenorosskij i imen t'lkovanije* P. Berynde (1627.), *Leksikon sloveno-latinskij* Je. Slavynec'kog i A. Korec'koga (1650.), *Jevangelije učitel'noje* (1616.) i dr. P. Mogyle, osnivača *Kyjevo-Mogyļjans'ke akademije* (1632.) i preteče ekumenskoga pokreta u kršćanskim crkvama, i mnogo drugog. *Izlake Kgramatika slavonskoga jazyka* (1586.), *Adel'fotes. Grammatika dobroglagolivogo ellino-slovenskoga jazyka* (1591.), *Grammatika slovenska* L. Zyzanija (1596.), *Grammatiki Slavénskię právilnoe Sýntagma* M. Smotryc'kog (1619.), u kojoj je on kodificirao staroslavenski jezik *istočnoslavenske (ukrajinske) redakcije*, kojom su se služili u mnogim slavenskim zemljama (njome su se služili i R. Levaković i

* Orlyk, Pylyp - autor prve ukrajinske konstitucije *Konstytucija prav ta svobod Zaporoz'kogo vijs'ka* (1710.) i zbornika zakona *Vyvid prav Ukrajinu* (1712.). Po njemu je nazvana poznata pariška zračna luka.

J. Križanić), koja je bila izdavana i na Zapadu, u Rusiji je prvi put izdana 1648., ali bez autorova imena, jer je Smotryč'kyj postao unijat, a koju je Lomonosov, autor prve moderne ruske gramatike (*Rossijskaja grammatika*, 1755.), zajedno s aritmetikom Magnickog, nazvao "vrata moej učenosti" [7, 141]; *Gramatyka slovenskaja* I. Uževyča (1643., 1645.), prva poznata gramatika staroukrajinskoga književnog jezika sredine XVII. st., napisana latinskim jezikom (svi su primjeri i paradigme dani ćirilicom) u Parizu, gdje se i čuva.

XVII. st. u Ukrajini je doba krvavih ratova, ali i prosvijećenosti, procvata *ukrajinskog baroka* u književnosti, arhitekturi, slikarstvu, kazalištu, glazbi. Polemični žanrovi (poslanice, traktati, dijalozi, pamfleti), prošireni u XVI. st., u XVII. dobivaju izrazito barokna obilježja (*Poslanice* (1580.-1618.) I. Vyšens'kog, *Trenos* (1610.) M. Smotryč'kog (u kojem se poziva na 140 pisanih izvora), *Palinodija* (1621.) Z. Kopystens'kog, dijalozi S. Divovyča i dr.), usavršava se vještina govorništva, osobito crkvenih propovijedi, koje istovremeno rješavaju pitanja vjerska, prosvjetiteljska, publicistike, estetike, etike (*Zrcalo bogoslovlja* (*Zercalo bogoslovija*, 1618.) K. Trankviliona Stavrovec'kog, *Mač duhovni* (*Meč duhovnyj* (1666.) L. Baranovyča, knjige S. Javors'kog, Je. Pletenec'kog, I. Borec'kog i mnogih drugih, nenadmašni zbornik baroknih propovijedi-pouka *Ključ razumijevanja* (*Ključ rozuminnja*, 1659.) I. Galjatovs'kog i dodani mu tečaj homiletike); i dalje se razvija historijska proza - kronike, kozачki ljetopisi: *Gustyns'kyj* (1623.-1627.), *Samovydcja* (zadnja četvrtina XVII.- početak XVIII. st.), *G. Grabjanky* (1709.), *S. Velyčka* (kraj XVII. - početak XVIII. st.), *Synopsys* I. Gizelja, izdavan tri puta (1674., 1678., 1680.) i dr.; još se pišu hagiografije (Knjiga životopisa svetaca *Čet'ji-Mineji* (1689.-1705.) u četiri sveska D. Tuptala (poznatoga i kao mitropolita Rostovs'koga), *Paterikon* (1635.) S. Kosova i dr.); cvjeta poezija duhovna (S. Poloc'kyj - njegove visokopoetične zbirke, kaže D. Lihačov, liče na enciklopedijske rječnike, K. Zinovijiv, S. Javors'kyj i dr.), filozofska, panegirična, lamenti (D. Bratkovs'kyj, I. Velyčkovs'kyj, I. Butovyč i dr.), epigramatska (D. Nalyvajko, T. Zemka i dr.); izrazito je živa dramaturgija (tragedije, drame, intermediji Ja. Gavatovyča, M. Dovgalevs'kog i dr., *Tragedokomedija* (ili *Vladimir*, 1705.) F. Prokopovyča, posvećena Mazezi, a poslije 1709. Petru I., i dr.), objavljuje se svjetovna lirika, prijevodna crkvena i svjetovna književnost.

XVII. st. istovremeno je i doba procvata osebujnog folkloru, posebno povijesnih pjesama i duma, koje svojom poetikom, dramatičnošću, miješanjem epskog i lirskog, ritmikom i tematikom kao da se naslanjaju na *Slovo o vojni Igorevoj* (*Slovo o p'ltku Igorevę*), a također se, osobito ritmikom, približavaju *bilinama*. Dume - epske (često epsko-lirske) pjesme, nastajale su približno od sredine XV. do kraja XVIII. st. (a vrlo su popularne bile i u XIX. st). Njihovi su tvorci i izvođači bili kozaci. U ta su teška, surova vremena oni neprestano "mač duhovni" morali zamjenjivati pravim mačem: "kozaci su odlazili u smrt, a vraćali se u pjesme, dume". I ako je "pjesma za Ukrajinu sve: i poezija, i povijest, i očev grob" (Gogolj), onda duma među pjesmama (starih je ukrajinskih pjesama s melodijama zabilježeno oko 20.000, a duma oko 300) predstavlja narodnu svetinju, ona je duhovna veza među naraštajima, u njoj plamti

Ljubav prema domovini, materi, vjeri kršćanskoj, ona kažnjava za izdaju, otpadništvo od roda, osuđuje egoizam, surovost, slavi viteštvo, kozačku odvažnost. Slobodarski su duh duma kroz stoljeća pronosili *kobzari* i *banduristi** (ukrajinski Homeri), a i *lirnici*, one su imale odlučujuću ulogu u duhovnom razvoju Ukrajinaca.

I na slobodne su zemlje, na koje su se doseljavali, kozaci prenosili to duhovno bogatstvo. Gradili su utvrde i istovremeno osnivali škole, tiskare, podizali crkve, uređivali lazarete, a kada se je moralo, ostavljali su u naseljima kozačku stražu, potpuno vođenje domaćinstava prepuštali ženama i djeci i odlazili u vojne pohode, jer XVII. stoljeće - to su neprestane krvave borbe protiv Turaka, Tatara, Poljaka. Poslije teških borbi (1648.-1654.), u kojima su izginule stotine tisuća Ukrajinaca i Poljaka (stradalo je i mnoštvo mirnoga stanovništva, među kojima velik broj Židova), i pobjede pod vodstvom hetmana B. Hmel'nyč'kog najveći se dio Ukrajine - dobrovoljno, uz punu autonomiju i ravnopravnost - 1654. sjedinio s Moskovskom državom. Poslije smrti Hmel'nyč'kog (1657.) Moskovijska je počela provoditi strašan pritisak na kozaštvo s namjerom da uništi ukrajinsku državost.

Većina je pripadnika kozačke elite imala europsku naobrazbu (i oni plemićkoga porijekla i oni iz puka). I možda je jedan od najtežih udaraca ukrajinstvu (na prvi pogled neuočljiv), pisao je Malanjuk, bio zadan prelaskom velikog dijela te elite, poslije ujedinjavanja s Moskovskom Državom, u Moskvu (pod utjecajem ideje općeslavenskog zajedništva, prosvjetiteljskih ideja, radi provođenja kulturno-prosvjetne i crkvene djelatnosti, približavanja školstva u toj državi školstvu u Ukrajini i dr.). Samo je u prvoj polovini XVIII. st. iz Kyjevo-Mogyljans'ke akademije u Moskvu bilo pozvano 100 najboljih profesora (na primjer S. Javors'kyj - filozof, pjesnik, teolog, crkveni, politički i društveni djelatnik, predsjednik *Slavjano-greko-latinske akademije* u Moskvi i *Svjaščennoga Sinoda*; F. Prokopovyč - znanstvenik enciklopedist, pjesnik, dramatičar, publicist, crkveni i društveni djelatnik), a i mnogo drugih koji su završili Kyjevo-Mogyljans'ku akademiju u XVII. i XVIII. st., na primjer S. Poloc'kyj, D. Tuptalo (D. Rostovs'kyj), poznati skladatelji duhovne glazbe, školovani i u Italiji, M. Berezovs'kyj, D. Bortnjans'kyj, kanonizirani svetac I. Gorlenko, V. Laščevs'kyj (rektor Moskovske akademije od 1753.) i mnogi drugi, koji su odigrali izuzetno važnu ulogu u prosvjetnom, crkvenom i društvenom životu Moskovske Države (i kasnije Rusije).

Zbog neprestanih ratova ukrajinsko je kozaštvo - koje je bilo "organski povezano s nacijom i u čijim su redovima bili svi najbolji ljudi, kozaštvo kao maksimalno naciotvorni napor cijeloga naroda, potpuna mobilizacija svih njegovih resursa" [6, 49] - u borbama posve iskrvarilo.

Upravo su u to vrijeme kozaci osnovali **Harkiv** na sastavu rijeka Harkiv

* Sve ih je 30-ih godina uništila boljševička vlast. Poslije gladomora (1933. umoreno je gladu 7-10 milijuna seljaka), represija, *strijeljane renesanse* ostali su još samo kobzari, nad kojima sistem nije imao vlast, pa je u Harkivu bio sazvan Sveukrajinski kobzarski kongres, s kojega su navečer prvoga dana ravno iz kazališta svi odvedeni na kolodvor u zatvorene vagon, odvezeni na sjever Rusije i tamo, zajedno s kobzama i bandurama, bačeni u bezdan. I nema im traga.

(spomenuta 1627.), Lopanj i Uda kao utvrdu na *ukrajinskoj crti obrane* od krimskih Tatara. U povijesnim se izvorima prvi put spominje 1654. (na kozačkim je zastavama godina 1651. [4]), a već se krajem XVII. st. vodi kao jedno od najvećih trgovačkih središta Ukrajine i najveće kulturno središte Slobidske Ukrajine, osobito ostavljajući snažan dojam svojim lijepim crkvama (od velikoga broja harkivskih crkava XVII. st. do danas je sačuvana samo *Svjato-Pokrovs'ka*, koju su kozaci podigli 1689. u stilu narodne drvene arhitekture i ukrajinskoga baroka). Harkiv se je burno razvijao, oko njega su nicala nova kozačka naselja - *slobode (slobodá)*. Grad je bio bogat, pun obrtnika, prosvijećen, imao je vrlo povoljan položaj u središtu Slobožanščine (sada je on najistočniji ukrajinski grad jer je dio Slobidske Ukrajine bio uključen u područje RSFSR već 1924., a još je dio današnje Voronješke, Kurske i Bjelgorodske oblasti predan istoj sovjetskoj republici 1954. u zamjenu za Krim (Krym), pa se Harkiv zbog toga našao gotovo na granici Ukrajine i Rusije). U XVII. i XVIII. st. Slobidska Ukrajina je bila izrazito kozački kraj, ali postepeno u njoj niču i nekozačka sela, od kojih mnoga preuzimaju kozačke običaje, a počinju se doseljavati i Židovi: krčmari, trgovci, obrtnici, jer je bila pomaknuta na istok *crtá nastanjivanja Židova* (do 1917. u samoj je Rusiji Židovima, osim veletrgovcima, bilo zabranjeno nastanjenje).

Rusi, koji su u Slobožanščini živjeli u susjedstvu s Ukrajinčima, ili su s njima dolazili u blizak dodir kao studenti Harkivskoga sveučilišta, a i kasnije, službujući u tim krajevima, tradicionalno su se prema njima odnosili s poštovanjem, a često i s ljubavlju. Tako su velik doprinos ukrajinskoj kulturi dali Rusi - predstavnici harkivske škole romantičara (diplomirali na Harkivskom sveučilištu) - čuveni slavist I. Sreznjevski (1812.-1880.), istovremeno i književnik, etnograf, leksikograf, autor i urednik folklornog i povijesno-književnoga zbornika *Zaporožskaja starina* (koji je veliku podršku i pomoć pružio i Vatroslavu Jagiću pri njegovu prelasku u Odesu i ostao s njime do smrti u dobrim odnosima), i M. Kostomarov (1817.-1885.) - povjesničar, književnik, književni kritičar, publicist, filozof, etnograf, izdavač i urednik, politički i društveni djelatnik, jedan od osnivača prve političke protucarske organizacije ukrajinskih intelektualaca - *Ćirilo-Methodskoga bratstva (Kyrylo-Mefodijivs'ke bratstvo, 1846.-1847.)*, autor njegovih programskih dokumenata - *Knjige bitka ukrajinskoga naroda (Knygy butja ukrajins'kogo narodu)*, prijatelj i pobratim velikoga Tarasa Ševčenka.

U stvaralaštvu ruskoga pjesnika - rođenog u Voronježu (nedaleko od toga grada, u pet južnih rajona živjelo je tada uglavnom ukrajinsko stanovništvo), potekloga iz "običnoga puka" - A. Koljčova (1809.-1842.), koji je dobro poznavao život ukrajinskoga kozaštva, toplo zvuče ukrajinski motivi, a nekoliko je pjesama i napisao na ukrajinskom jeziku [o tome: 9]. I mnogo kasnije, prvoga nobelovca u ruskoj književnosti, također rođenoga u Voronježu, plemića, I. Bunjina (1870.-1953.) Ukrajina je - koju je prvi put vidio kad mu je bilo 18 godina i u kojoj je u Harkivu i Poltavi neko vrijeme radio - toliko očarala da je kasnije 30 godina uzastopno u nju dolazio (do 1920.), posvetivši mnoge stranice svojega stvaralaštva ljepoti te zemlje, njezinoj junačkoj povijesti i "narodu snažnom i nježnom, u svakoj sitnici svoje svakodnevice lijepom i urednom, nasljedniku slavenstva istinskoga ... Ljepše od

Malorossije na svijetu zemlje nema" - napisao je Bunjin u autobiografskom romanu *Život Arsenjeva (Žizn' Arsen'eva, 1928.-1933.)* u zrelih godinama u emigraciji.

Ukrajinski je jezik naučila, ukrajinski narod zavoljela i svoje mu stvaralaštvo na ukrajinskom jeziku posvetila Ruskinja M. Vilinska - klasik ukrajinske književnosti Marko Vovčok (1833.-1907.).

Ali politika ruskoga carizma bila je uvijek suprotna. Mazepin je pokušaj (1709.) da Ukrajini vrati njezina izgubljena prava završio za nju katastrofalno.

1720. Petar I. je (kojemu pripisuju riječi: "... ovaj je malorossijski narod i veoma pametan i veoma lukav: on, kao pčela radišna, daje Rossijskoj državi i najbolji med uma i najbolji vosak za svijeću prosvjete Rossijske ...") zabranio tiskanje knjiga na ukrajinskom jeziku, 1754. Katarina II. je zabranila nastavu na ukrajinskom jeziku na Kyjevo-Mogylyans'koj akademiji, 1764. ukinuta je državna autonomija Ukrajine, 1765. likvidirano je kozaštvo Slobidske Ukrajine i pretvoreno u krajišnike, 1775. uništena je Zaporoška Sič (poslije čega su kozaci još neko vrijeme podizali nove siči, a onda su ih se deseci tisuća odselili na Kubanj, uz Dunav i Don), 1781. ukinuto je pukovnijsko administrativno uređenje kozačke Ukrajine, 1783. u Ukrajini je uvedeno kmetstvo, o čemu je iste godine V. Kapnist - ruski pjesnik (Ukrajinc) - napisao *Odu ropstvu* (u Moskoviji je kmetstvo pravno potvrđeno 1497.), 1785. izdana je *Povelja o povlasticama plemstva (Žalovannaja gramota dvorjanstvu)*, koja je oštro podijelila kozaštvo na kozačko plemstvo i obične kozake (u rusko se je plemstvo ulio dio ukrajinskog kozačkog plemstva drugačijeg mentaliteta, odgojenoga na idealima slobode i na stavu *noblesse oblige*, koje je popunilo napredni dio ruskog plemstva; u ostalome se je dijelu kozaštva, pa i među onima koji su kasnije bili ukmečeni, s koljena na koljeno prenosila svijest o tome da su oni "viteški sinovi" (T. Ševčenko)), 1786. ukrajinski su manastiri (posljednje žarište podržavanja nacionalne samosvijesti) potpali pod ruski patrijarhat.

Na Ukrajinu se spustila strašna crna *noć bezdržavnosti* (Malanjuk), ali je *duh kozaštva* nastavio živjeti, i upravo se u drugoj polovini XVIII. st. pojavljuje karizmatičko djelo ukrajinske historijske proze i publicistike (stilski sinkretično) *Povijest Rusa, ili Male Rusije (Istorija Rusov, ili Maloj Rossiji)* - izraz ukrajinske duhovnosti, najviše razine nacionalno-političkoga i povijesnog mišljenja, strastan poziv na ujedinjenje radi oslobođenja, koje je napisao velik umjetnik, rodoljub, borac protiv tiranije i za pravo svakoga naroda na vlastitu državu; širilo se ono tajno u rukopisima i imalo golem utjecaj na nekoliko naraštaja, pa tako i na pisce: Puškina (*Poltava*), Gogolja (*Taras Buljba*), Ševčenka i još mnoge istaknute ukrajinske, a i neke poljske. U isto je vrijeme na istoku Ukrajine, kao bljesak munje u tami, odjeknuo gromoglasan smijeh koji čisti, u cijelosti originalne burleskne travestije, poeme *Enejida* (1798.) I. Kotljarevs'kog, koja je podržavala humanizam, slavila kozačku odvažnost, otkrivala ljudima "cijeli jedan nacionalni svijet" s njegovom poviješću, etikom, estetikom, dala polifonu panoramu života i svakodnevice gotovo svih slojeva ukrajinskoga društva XVIII. st., postavila temelje nove ukrajinske književnosti i suvremenoga ukrajinskog standardnog jezika.

Na Slobožanščini je živio i djelovao ukrajinski putujući filozof, pjesnik,

prosvjetitelj, pedagog i glazbenik G. Skovoroda (1722.-1794.). Potekao je iz obične kozačke obitelji. Po završetku Kyjevo-Mogyljans'ke akademije usavršavao se u Mađarskoj, Austriji, Njemačkoj i dr., pisao je na staroukrajinskom književnom i latinskom jeziku, predavao na Harkivskom kolegiju. Osuđivao je kmetstvo, vlasti, slavio slobodu. Priznavao je vječnost i beskonačnost materije, prirodu dijelio na materijalnu (vidljivu) i duhovnu (nevidljivu), razradio koncepciju triju svjetova: makrokozmosa, mikrokozmosa (čovjeka) i simbola (Biblije). Sreću je čovjekovu vidio u samospoznaji i djelovanju prema vlastitim sposobnostima. Pogledi su mu odraženi u filozofskim traktatima, dijalozima, basnama, alegorijama, epistolama, pjesmama, osobito satiričnim, pisao ode, kante, psalme, skladao glazbu. Među najpoznatijim pjesničkim ostvarenjima su mu zbornici *Vrt božanskih pjesama* (*Sad božestvenykh pesnej*) i *Basne harkivske* (*Basni harkovskija*).

Na inicijativu kozačkoga plemstva, osobito znanstvenika V. Karazina, sredstvima je mjesnoga stanovništva Slobidske Ukrajine u Harkivu **1805.** otvoreno *Harkivsko sveučilište*, modernoga tipa, pri organiziranju nastavnih kadrova kojega je pomogao i Goethe [10] (1827. izabran je za njegovu počasnog člana i prema njemu se s ljubavlju odnosio). On je nagovorio profesora *Jenskoga sveučilišta* B. Schada, a ovaj profesora J. Kroneberga da s njime drži predavanja na Harkivskom sveučilištu, i upravo su njih dvojica upoznali studente s filozofijom Kanta, Hegela, Herdera, posebno s filozofijom romantizma braće Schlegel, a također Fichtea, Shellinga i dr. Zato nije čudno da je nastanak ukrajinskoga romantizma - poznate *Harkivske škole romantičara* (čiji se utjecaj nije odrazio samo u ukrajinskoj književnosti nego i u "ukrajinskoj školi" u poljskoj književnosti - J. Slowacki, B. Zaleski, M. Czajkowski i dr.) - povezan s Harkivskim sveučilištem 20-30-ih godina. U svjetonazoru i stvaralaštvu njezinih predstavnika (P. Gulak-Artemovs'kyj, L. Borovykovs'kyj, M. Kostomarov, O. Korsun, A. Metlyns'kyj, M. Petrenko, I. Sreznjevs'kyj, O. Spygoc'kyj i dr.) vidi se utjecaj pogleda ponajprije njemačkih romantičara (jenske i heidelberške škole), engleskog romantizma, posebno Byrona (1818. objavio i poemu *Mazeppa*, koju je na hrvatski preveo I. Trnski 1875., a o tome je ukrajinskom hetmanu poemu napisao i Hugo 1828.), Mickiewicza (1825. u Harkivu se upoznao s P. Gulakom-Artemovs'kim, koji je 1827. objavio balade *Tvardovs'kyj* - prepjev *Pani Twardowske* Mickiewicza, koji se veoma svidio autoru originala, i *Rybalka* - prepjev Goetheove balade *Der Fischer*) te ruskog romantizma (Žukovskog, Puškina).

S romantizmom su, kao umjetničkim pokretom koji je budio nacionalnu svijest, na poseban način bili povezani svi neslobodni slavenski narodi, među kojima je od kraja XVIII. st. bio i ukrajinski. Ukrajinski je nacionalni preporod počeo u Slobidskoj Ukrajini, središte mu je postao Harkiv sa svojim sveučilištem, a onda se širio po cijeloj zemlji. Počinje se istraživati junačka povijest ukrajinskoga naroda koji se je stoljećima lavovski borio za svoju slobodu, otkriva se narodna književnost kao izraz "narodnoga duha": zbirka M. Certeljeva *Opyt sobranija starinykh malorossijskikh pesnej* (*Pokusna zbirka starih maloruskih pjesama*, 1818.), dva fundamentalna zbornika ukrajinske usmene književnosti, u kojima su razne pjesme, dume i povijesne pjesme - *Malorossijskie pesni, izdannye M. Maksimovičem* (1827.) i *Ukrainskie*

narodnye pesni (1834.), koje je zaneseno čitao Gogolj, a Puškin se je, po vlastitom priznanju, pišući *Poltavu* "koristio pjesmama" Maksimoviča – znanstvenika: botaničara, etnologa, filologa, filozofa, povjesničara, pjesnika, koji je u cijelome svome stvaralaštvu potvrđivao samosvijest i posebnost ukrajinskoga naroda, njegove duhovnosti, koji je dokazivao da je Kyjiv's'ka Rus' ponajprije praukrajinska država, da je ukrajinski postao prepoznatljiv već u XII. st. (kao i drugi istočno-slavenski idiomi) i da je *Slovo o vojni Igorevoj* staroukrajinska junačka poema XII. st., čije su se idejne (vapaj za jedinstvom radi održavanja slobode) i stilske crte odrazile u dumama, povijesnim pjesmama i kozačkim ljetopisima. 1818. izlazi *Grammatika malorossijskogo narečija* O. Pavlovs'kog (ukrajinski je jezik bio zabranjen i tretiran kao narječje ruskoga do 1905.), u Budimu su *Rus'ka trijca* (M. Šaškevyč, Ja. Golovac'kyj, I. Vagylevyč) 1837. objavili ukrajinski književni almanah *Rusalka Dnistrovaja*, u kojemu ističu povijesno, kulturno i jezično jedinstvo Ukrajinaca Zapadne i Naddnprjans'ke Ukrajine, koje su dva imperija nasilno razdvojila, i dr. Osim originalnih djela ukrajinskoga romantizma, sa svim obilježjima toga stila, pojavljuje se mnogo prijevoda i prepjeva iz europskih književnosti i folklora.

Pri Harkivskom je sveučilištu 1805. otvoren umjetnički muzej, 1808. opservatorij, a 1812. u Harkivu počinje djelovati Dobrotvorno društvo, otvara se *Institut za plemenitaške djevojke*, javna biblioteka, profesionalno kazalište, a jedan je od inicijatora svega toga bio njegov prvi ravnatelj - humanist, začetnik nove ukrajinske proze (lirske sentimentalne i humorističnoga karaktera), dramatičar, kulturni i društveni djelatnik Harkivljanin G. Kvitka-Osnov"janenko (1778.-1843.), čiji je pradjed bio među osnivačima Harkiva.

U Harkivu se rađa ukrajinsko novinarstvo: *Har'kovskij eženedel'nik* (*Harkivski tjednik*, 1812.), *Har'kovskij Demokrit* (1816.), *Ukrainskij vestnik* (1816.), *Har'kovskija Izvestija* (1816.), *Ukrainskij žurnal* (1824.), *Ukrainskij al'manah* (1831.), *Zaporožskaja starina* (1833.), *Ukrainskij sbornik* (1838.), *Snip* (*Snop*, 1841.), *Molodyk* (*Mlađak*, 1843.) i dr.

U Harkivu nastaje i *Harkivs'ko-Kyjiv's'ke tovarystvo*, tajna organizacija u Ukrajini (1856.-1860.), čiji su ciljevi bili: ukidanje kmetstva, uspostava republike, obrazovanje na ukrajinskom jeziku.

Uz Harkiv, Harkivsko sveučilište i Slobožanščinu vezana su mnoga poznata imena. U Slobidskoj Ukrajini su rođeni, na Harkivskom sveučilištu školovani europski značajan matematičar M. Ostrograds'kyj (1801.-1862.), istaknuti biolog nobelovac I. Mečnikov (1845.-1916.), na Harkivskom je sveučilištu studirao, doktorirao i kasnije (tada je ukrajinski jezik bio posve zabranjen*) na njemu predavao i djelovao istaknuti ukrajinski filolog, lingvist filozof, etnograf, folklorist, teoretičar književnosti, istraživač poetike, utemeljitelj *psihološkoga* smjera u

* 1863. ministar je unutrašnjih poslova P. Valujev izdao okružnicu u kojoj se kaže da "nikakvoga posebnoga malorossijskoga jezika nije bilo, nema i ne može biti", a 1876. je svojim tzv. *Emskim* ukazom car zadao smrtni udarac ukrajinskome jeziku i ukrajinskoj književnosti, *zabranivši sve oblike* umjetničkoga izražavanja na ukrajinskom jeziku, poslije čega središte nacionalno-kulturnoga pokreta prelazi u Galyčynu (Galiciju), gdje se ističe L'viv (Lavov).

slavenskom jezikoslovlju, osnivač *harkivske lingvističke škole* Oleksandr Potebnja (1835.-1891.), koji je u nekim svojim znanstvenim pogledima bio ispred svojega vremena. Harkivsko su sveučilište završili mnogi akademici, pa tako među njima D. Javornyc'kyj, povjesničar i arheolog, L. Bulahovs'kyj, lingvist, Ju. Ševeljov, filolog, u njemu su radili akademik D. Bagalij, poznati povjesničar, autor knjiga *Istorija goroda Har'kova* (1905.-1906.), *Istorija Slobids'koji Ukrajiny* (1918.), istaknuti fizičar XX. st. nobelovac akademik L. Landau i još mnogi. U Slobožanščini su se rodili slikari I. Rjepin, V. Vasyl'kivs'kyj, V. Kryčevs'kyj, G. Narbut (grafičar), književnici O. Oles', G. Myhajlyčenko, G. Hotkevyč, Je. Plužnyk, M. Hvył'ovyj i drugi znanstvenici, umjetnici, visoki stručnjaci, koji nikad nisu prekinuli vezu sa svojim zavičajem.

Od kraja 40-ih godina XIX. st. prioritet se u nacionalnom i kulturnom životu vraća Kyjivu, ali na ostalim se područjima ne smanjuje važnost Harkiva. Uoči I. svjetskog rata Ukrajina je (sa svojim sastavnim dijelom Slobožanščinom) predstavljala najvažniji industrijski, poljoprivredni, ekonomski i znanstveni kompleks carske Rusije. Rat je nanio goleme gubitke i u veljači 1917. izazvao revoluciju (svrgnut je carizam). Ukrajina je tu vijest dočekala oduševljeno. Organ je državne vlasti u Kyjivu postala *Central'na Rada* (*Savjet*), koja je proglasila *Ukrajinsku Narodnu Republiku*. Nastao je neviden zanos, ponajprije nacionalni (na primjer, 1917. samo se je ukrajinskih izdavaštava pojavilo 78, a 1918. bilo ih je već 104 [3, 19], u velikom su broju počele nicati škole na nacionalnim jezicima). A na području je zapadnih ukrajinskih zemalja, koje su bile u sastavu Austro-Ugarske, 1918. proglašena *Zapadnoukrajinska Narodna Republika* (ZUNR), i te su se dvije republike 3. siječnja 1919. ujedinile u jednu suverenu nacionalnu republiku. Ali u Rusiji se je u studenome 1917. dogodio boljševički prevrat i započeo je četverogodišnji bratoubilački građanski rat. Lenjin je izjavio da bi gubitak Ukrajine značio gubitak boljševičke vlasti i da se u njoj ni po koju cijenu ne smije dopustiti pobjeda nacionalističkih snaga. U Ukrajini djeluju vojske: Njemačke, Antante, Denjikina, Vrangelja, Poljske, 1918. i 1919. nastupaju boljševici - nacionalna je vojska pod zapovjedništvom S. Petljure koncem 1919. poražena, a boljševici se učvršćuju u Harkivu, koji 3. XII. 1919. proglašavaju prijestolnicom Ukrajinske Socijalističke Sovjetske Republike (što je bio do 1934). U Ukrajini je započelo nasilno uvođenje sovjetske vlasti (ZUNR je dana Poljskoj, Rumunjskoj (Bukovina) i Čehoslovačkoj (Zakarpatska Ukrajina)).

Građanski rat je poharao Ukrajinu, golem je broj ljudi izginuo (među njima značajni pjesnici V. Čumak (1919.) - simbolist, kasnije predstavnik revolucionarnog romantizma, modernist G. Čuprynka (1921.), G. Myhajlyčenko (1919.) - autor romantično-impresionističko-simbolističke proze i dr., slikari P. Levčenko (1917.), O. Muraško (1919.), G. Narbut (1920), kompozitori M. Leontovyč, K. Stecenko, Ja. Stepovyj (sva trojica 1921.), mnogi znanstvenici i druge istaknute ličnosti). Velik je dio ukrajinske vojske, kao i intelektualaca, emigrirao (na primjer, znanstvenici D. Antonovyč, M. Gruševs'kyj, D. Čyževs'kyj, O. Šul'gyn, likovni umjetnici O. Arhynpenko, P. Kovžun, književnici V. Vynnyčenko, O. Oles', V. Samijlenko), ali većina je ostala u domovini, jedni nadajući se, a drugi i vjerujući da je nezavisna

Ukrajina moguća i s boljševicima, koji su u svojim partijskim dokumentima proglašavali i obećavali slobodu, ravnopravnost ...

U vremena bezdržavnosti samo su književnost i drugi oblici umjetnosti bili područja na kojima se još mogao odvijati nacionalni život.

Treba istaknuti da se, unatoč službenoj zabrani ukrajinskoga jezika u carskoj Rusiji, ukrajinska književnost - uz neusporedivo veće napore i stradanja, ponekad i s malim zakašnjenjima - uvijek razvijala u dosluhu s literaturom Zapada (čemu su pripomogli i prijevodi mnogih djela europskih klasika, a također i modernista (S. Mallarméa, Ch. Baudelairea, A. Rimbauda i dr.) i, dakako, ruskom. Na početku su XX. st. u ukrajinskoj književnosti istovremeno djelovali pisci različitih smjerova: realizma - I. Nečuj-Levyc'kyj, P. Myrnyj i dr., psihološkoga realizma - V. Vynnyčenko i dr., naturalizma - dio proze I. Franka (u poeziji mu je zastupljen i modernizam), dio proze i dramaturgije V. Vynnyčenka i dr., simbolizma - O. Oles', M. Voronyj i dr., impresionizma - M. Kocjubyns'kyj i dr., ekspresionizma - V. Stefanyk i dr., neoromantizma - L. Ukrajinka i dr., a u drugom se desetljeću XX. st. pojavljuju novi pisci, koji se orijentiraju uglavnom na modernizam (često ne prekidajući i s tradicijom Ševčenka), ali i na avangardizam. Od 1917. gotovo svi su oni u borbi za suverenu Ukrajinu, a ne prestaju se za nju boriti i kasnije (tko u domovini, a tko u emigraciji).

I upravo je Harkiv bilo suđeno da drugi put dođe na čelo ukrajinskoga nacionalnog preporoda.

Industrijski je Harkiv, prije revolucije grad intelektualaca, poduzetnika, bankara, radnika, trgovaca, za vrijeme revolucije i građanskoga rata bio razrušen i opljačkan. Lenjinova je politika *ratnoga komunizma* za cijelu Ukrajinu značila potpuno uništenje gospodarstva, otimanje seljacima i posljednjeg zrna, po cijeloj Ukrajini protuboljševičke ustanke i strašnu glad 1921.-1922. od koje su umrli milijuni (posebno na njezinu jugu i u središnjim dijelovima), na koju je odmah reagirala ukrajinska književnost (poezija, proza, drama - O. Oles', P. Tyčyna, T. Os' mačka, Je. Plužnyk, A. Golovko, G. Kosynka, M. Kuliš i mnogi drugi, potreseni rijekama krvi, prolivenim u bratoubilačkoj borbi, boljševičkom politikom raspirivanja klasne mržnje, strašnim terorom u odnosu prema seljaštvu i njegovim uništavanjem, stvorili su, "svaki u svom muzičkom ključu" rekvijem žrtvama boljševičke revolucije). *Ratni je komunizam* Lenjin zamijenio *NEP-om* (Novom ekonomskom politikom), što je dovelo do oživljavanja gospodarstva. Harkiv se ubrzano počeo razvijati i postao jedno od vodećih središta SSSR-a (najvažnije poslije Moskve i Lenjingrada). Tako je, na primjer, u njegovu *Institutu za fiziku* 1931. prvi put u svijetu *razbijena atomska jezgra*, u njemu je 1925.-1928. sagrađen u konstruktivističkom stilu, od monolitnog armiranog betona, prvi neboder u SSSR-u - Deržprom (Dom državne industrije), u njemu je 1931. proradila prva u SSSR-u tvornica traktora, nešto kasnije u njemu je konstruiran čuveni tenk T-34 ... I ne samo u Harkivu, po cijeloj se Ukrajini izrazito mnogo gradilo, razvijala se znanost, jaki su znanstveni kadrovi bili skupljeni u središtu Sveukrajinske akademije znanosti i njezinim ograncima - znanstveno-istraživačkim institutima, konstruktorskim biroima, cvjetali su svi oblici umjetnosti, pa tako i književnost, koja je uglavnom djelovala ne osvrćući se na stavove partije, odvijao se nevideni nacionalni

polet koji je rezultirao uvođenjem ukrajinizacije (1923.-1933.), ali ne samo u Ukrajini nego i na *Kubanju* i u *Zelenome Klinu* (na *Dalekom istoku*), pojedinim regionima *Kazahstana*, *Saratovske* oblasti i u dijelu Slobidske Ukrajine koji je već službeno bio u sastavu Rusije (na primjer, 1933. u Ukrajini je od 426 novina njih 375 bilo na ukrajinskom jeziku, a 51 su bile na jezicima drugih naroda čiji su pripadnici u njoj živjeli), vrlo uspješna je bila i poljoprivreda - sve je govorilo da se Ukrajina naglo razvija i utvrđuje kao neovisna republika u sastavu SSSR-a. I dio je članova CK KP(b)U (O. Šums'kyj, M. Skrypnyk i dr.) podržavao ideju suverenosti Ukrajine.

Boljševička vlast nije to mogla dopustiti. Staljin i njegov CK "krenuli su" u kolektivizaciju poljoprivrede, stvaranje kolhoza. I opet nasilje nad seljaštvom, progoni. U Ukrajini su planuli ustanci. Sljedeći je udarac bio zadan Sveukrajinskoj akademiji znanosti. GPU je 1929. isfabricirao tzv. slučaj SVU (Savez za oslobođenje Ukrajine), u vezi s "kojim" je bilo uhićeno 5000 osoba - akademikā, profesorā, istaknutih znanstvenika, djelatnika kulture, umjetnosti, crkve (*ukrajinske autokefalne*) i strijeljano 1370., a ostali su odvedeni u logore u kojima su gotovo svi umrli [2, 42–51]. Akademija je uništena, cijeli je lanac znanstveno-istraživačkih instituta, nacionalnih kulturnih i prosvjetnih ustanova likvidiran.

Kada je riječ o književnosti, toliko skupljenih talenata, književnih pravaca, takvog eksperimentatorstva, toliko udruženja književnika i kvalitetnih ostvarenja Ukrajina više nije imala. Ukrajinska je kultura bila usmjerena prema europskoj, "P. Tyčyna u poeziji, M. Kuliš u drami, L. Kurbas u kazalištu, O. Dovženko u kinematografiji, A. Petryc'kyj u slikarstvu, M. Hvył'ovyj u prozi nastojali su polomiti stare stereotipe i izbiti na široke putove razvoja umjetnosti" [1, 6], neovisne o politici partije. Preko 80% književnika bilo uništeno (samo je 1930. u Ukrajini svoje radove objavljivalo 259 pisaca, a poslije 1938. svega njih 36 - *strijeljani preporod* [5, 6]. Postoji verzija da su samo u jednome danu, 3. XI. 1937., "u čast 20. obljetnice Oktobarske revolucije" na otoku Solovki bila strijeljana 134 ukrajinska intelektualca, među kojima najviše pisaca.

1932.-1933. boljševička je vlast, na čelu sa Staljinom, da bi slomila otpor ukrajinstva, organizirala masovno uništenje seoskoga stanovništva gladu - *gladomor* (*golodomor*). Podaci su različiti, ali se govori o 7-10 milijuna u mukama umrlih seljaka. Bio je to genocid [12; 13]. U strahu od smrti oni koji su preživjeli morali su šutjeti. H. Barbusse, R. Rolland i neki drugi imaju u Harkivu svoje ulice, ali je nema A. Gide, koji je - 1936. posjetivši SSSR - bio zgrožen onim što je vidio i iste godine to u svojem putopisu *Retour de U.R.S.S.* objavio.

U II. svjetskom ratu za Harkiv su se vodile teške borbe - bio je spaljen i uništen. Do ulaska u njega njemačke vojske iz njega je bilo evakuirano 70 krupnih poduzeća na Ural i u Sibir, a u gradu su bile dignute u zrak i plinara i elektrana i uništen vodovod. Do okupacije u Harkivu je bilo 900 000 stanovnika, a kad je bio oslobođen - manje od 300 000.

Poslije rata Harkiv je obnovljen i već je 70-ih godina imao milijun i pol stanovnika. I opet je postao treći u SSSR-u grad po važnosti industrijske proizvodnje, znanstvenih instituta, broju studenata ... Ima metro.

U njemu je konzervatorij, filharmonija, šest kazališta (opera, opereta, ukrajinska drama, ruska drama, kazalište mladih, kazalište lutaka), mnogo koncertnih dvorana, četiri muzeja, velike knjižnice, domove sportova, zoološki vrt ...

Sada je u suverenoj Ukrajini.

Ima i svoje pisce i svoje probleme.

Ali Harkiv je kozački grad ...

LITERATURA:

1. *Безхутрий Ю.* Хвильовий: проблеми інтерпретації. – Харків, 2003; 2. *Горбачук В.* Барви української мови. – К., 1997; 3. *Дзюба І.* Літературно-мистецьке життя // Історія української літератури ХХ ст.. – Кн.1. – К., 1998; 4. *Кеворкян К.Е.* Первая столица: Рассказы о городе. Публицистика. Очерки. – Харьков, 2002; 5. *Лавриненко Ю.* Розстріляне відродження. – К., 2000; 6. *Маланюк Є.* Нариси з історії нашої культури. – К., 1992; 7. *Німчук В.* Мовознавство на Україні в XIV-XVII ст. – К., 1985; 8. Новый энциклопедический словарь. – М., 2004; 9. *Олефиренко В.В., Олефиренко С.М.* Слобожанская волна. – Донецк, 2005; 10. *Чижевський Д. І.* Порівняльна історія слов'янських літератур: у 2-х кн. – К., 2005; 11. *Beauplan G.* Description de l' Ukraine. - Rouen, 1650.-1651., 1660.-1661; 12. *Conguest R.* The Harvest of Sorrow: Soviet Collectivization and the Terror-Famine. - New York, 1986; 13. *Mejs D.* Ukrajins'kij golodomor - genocid u XX st. - New York-London, 1995; 14. *Sičyns'kyj V.* Čuzynci pro Ukrajinu. - Praga, 1942.

Усачова К.С. (Київ, Україна)

Житіє Марії Магдалини в інтерпретації Наталени Королеви

Стаття присвячена порівняльному аналізу католицьких житій Марії Магдалини («Житіє Марії Магдалини» зі збірки «Золота Легенда» Якоба Ворагінського) та образу Марії з Магдали у творах Наталени Королеви.

Ключові слова: *агіографія, житіє, культ, легенда, образ.*

Статья посвящена сравнительному анализу католических житий Марии Магдалины («Житие Марии Магдалины» из сборника «Золотая Легенда» Якоба Ворагинского) и образа Марии из Магдалы в произведениях Наталены Королевы.

Ключевые слова: *агиография, житие, культ, легенда, образ.*

The article is dedicated to comparative analyses of Catholic lives of saint Mary Magdalen ("The Life of Saint Mary Magdalen" from "The Golden Legend" by Jacobus de Voragine) and image of Mary from Magdala in Natalena Koroleva's works.

Key words: *hagiography, life of the saint, cult, legend, image.*

У творчому доробку Наталени Королеви постать Марії Магдалини належить до наскрізних образів: вона побіжно згадується в оповіданні «Шинкарівна» (20-ті рр.); є одним з другорядних персонажів оповідань «На Лазаревім хуторі» (1935 р.) та «Лік» (1937 р.); змальовується лідером серед жінок-мироносиць в оповіданні «Vespre autem sabbati...» (1934 р.); у романі «Quid est veritas?»